

Рэцэнзіі

В. П. Красней. Грані слова: Факультатыўны курс «Лексіка і фразеалогія беларускай мовы». (Вучэбны дапаможнік для 9 класа). Мінск: Народная асвета, 1986. 176 с.

Змест вучэбнага дапаможніка В. П. Краснея не разыходзіцца са зместам факультатыўнага курса і мае такія раздзелы: «Лексічнае і фразеалагічнае багацце беларускай мовы», «Слова і яго лексічнае значэнне», «Паходжанне і ўжыванне слоў беларускай мовы», «Фразеалогія беларускай мовы», «Развіццё лексікі і фразеалогіі беларускай мовы ў савецкі час». Кожны раздзел забяспечаны добрай тэарэтычнай асновай, сістэмай кантрольных пытанняў і змястоўнай практычнай часткай. Адна важная асаблівасць кнігі, якая праяўляецца і ў змесце, і ў сістэме разнастайных пытанняў і заданняў, і ў манеры падачы даволі складанага моўнага матэрыялу—гэта яе скіраванасць на сучасны дзень айчыннага мовазнаўства, на дапытлівага, удумлівага вучня. Трэба аддаць належнае аўтару: ён добра ведае тых, каму адрасуецца, на каго разлічана кніга, таму арыентуецца на актывізацыю мыслення вучняў, на самастойны пошук імі адказу, на ўсебаковае праяўленне іх ведаў і здольнасцей. Вось, для прыкладу, некаторыя пытанні і заданні: Чаму не ўсе віды метафар адлюстроўваюцца ў тлумачальных слоўніках? (с. 27); Растлумачце сэнс паэтычных радкоў. Назавіце мнагазначныя словы і скажыце, у чым выявілася майстэрства аўтара пры выкарыстанні гэтых слоў? (с. 45); Чым слоўнік сінонімаў адрозніваецца ад тлумачальнага слоўніка? (с. 71).

Адказ на гэтыя і іншыя пытанні, выкананне адпаведных заданняў магчымы пры добрым веданні не толькі мовы, але і літаратуры. Шмат увагі аддае аўтар выяўленню асаблівасцей жыцця слова і фразеалагізма ў мастацкім кантэксце, абпіраючыся ў першую чаргу на аналіз мовы праграмных

мастацкіх твораў: Прывядзіце прыклады антытэзы з верша Ф. Багушэвіча «Бог не роўна дзеле»; Назавіце вядомыя вам творы, назвы якіх заснаваны на антытэзе ці аксюмаране. Растлумачце сэнс загаловаў (с. 85); Выпішыце з верша Я. Купалы «Лён» словы спецыяльнай лексікі і вызначце іх вобразна-выяўленчую ролю (с. 108).

Азняямленне са зместам дапаможніка выяўляе багатыя магчымасці яго выкарыстання. Яшчэ адзін прыклад задання: Складзіце невялікі слоўнік дыялектных слоў, якія ўжываюцца ў вашай мясцовасці (с. 100). Узор правільнага навуковага запісу мясцовых слоў, які даецца пасля задання, дапаможа пры належнай арганізацыі зрабіць не адну добрую справу ў кожнай школе.

Аўтар кнігі «Грані слова» праяўляе творчы падыход да вырашэння тэарэтычных пытанняў беларускай мовы. Ён дае некаторыя палажэнні падрабязней, прапаноўвае падчас свайго погляду на праблему, які адрозніваецца ад традыцыйнага. Так, у дапаможніку характарызуецца тры віды пераносу значэння слоў: метафара, метанімія, сінекдаха. Акрамя звыкллага падзелу метафар на тры групы (метафары-назвы, вобразныя агульнапаэтычныя і індывідуальна-аўтарскія метафары), гэтаксама размяжоўваюцца метанімія і сінекдаха (без выдзялення індывідуальна-аўтарскай сінекдахі). Такая дэталізацыя пытання, на першы погляд, насычае тэорыю «лішній» тэрміналогіяй, але, з другога боку, не традыцыйнае вырашэнне дазваляе разгарнуць творчую дыскусію, пашукаць фактаў, якія ці падмацавалі б думку аўтара, ці аспрэчылі.

У сучасным мовазнаўстве пытанне мяжы паміж фразеалагізмамі-сінонімамі і фразеалагізмамі-варыянтамі дагэтуль адкрытае. Думаецца, што паяўленне на старонках дапаможніка тэрміна «сінанімічныя варыянты фразеалагізмаў» (а таксама «антанімічныя

варьянты фразеалагізмаў») яснасці ў гэтае пытанне не ўносіць.

Гаворачы пра гэтыя ці іншыя моманты, нельга аднак адмовіць аўтару ў праве прапанаваць сваю пазіцыю, выказаць сваё меркаванне па пэўных пытаннях мовазнаўства: дапаможнік забяспечвае факультатыўны курс па мове і мае на мэце паглыбленае вывучэнне беларускай лексікі і фразеалогіі, азнаямленне з сучаснай тэорыяй і практыкай. І тыя грані, якімі аўтар паварочвае слова ці фразеалагізм, працягваюць новыя сэнсавыя адценні іх, сведчаць пра багацце роднай мовы. А гэта толькі на карысць справе.

М. М. Аляхновіч

Нил Гилевич. Вярна на великата завети: Литературно-критически етюди. София: Наука и изкуство, 1986. 247 с.

«Верная великим заветам» — так Нил Гилевич назвал свою литературно-критическую книгу о современной болгарской поэзии. Современность и традиции — две призмы, сквозь которые белорусский литературовед рассматривает поэзию Болгарии с 1956 по 1976 год. Создавая панораму современной болгарской поэзии, ученый анализирует гуманистические и героические традиции, на которых она зиждется. И отсюда — его интерес как критика и публициста к высшим завоеваниям сегодняшней литературы и к тем, кто вел ее к вершинам.

Во вступительном очерке «Поэзия гуманистической и героической традиции» Н. Гилевич в сжатой форме дает историю болгарской литературы, начиная с «патриотического, гражданского и научного подвига во имя прогресса и культуры» Кирилла и Мефодия.

Началом современного периода в истории болгарской поэзии автор считает середину 50-х годов, время, когда в Болгарии были заложены экономические и социально-политические основы нового общественного строя. Этому периоду посвящены основные главы книги: «Поэты не стареют», «С революционно-боевой закалкой», «Апрельское поколение», «Уверенное и надежное продолжение».

В болгарское издание книги включен (отсутствующий в белорусском варианте) очерк «Современная болгарская лирика и фольклор», который является органическим продолжением анализа литературного процесса в Болгарии, освещающий еще один важный аспект взаимосвязи — современность и традиции. Исходя из тезиса, что «исследование связи современной поэзии и фольклора имеет смысл только тогда, когда проходит под знаком таких проблем, как народность, национальное своеобразие, поэтическое мастерство», ученый подчиняет свой анализ этому единому, методологически верному идейно-эстетическому принципу. Внимательно прослеживая

связь художника с родиной, автор подчеркивает, что верность художника «истокам», его глубинная связь с родной землей, культурной и духовной почвой обогащает творчество современного поэта, обновляет не только его патриотическое чувство, но и его протест против космополитизма и абстракционизма в искусстве.

Углубленный и всесторонний анализ многих сложных проблем, характеризующих современный литературный процесс в Болгарии, позволил профессору Н. С. Гилевичу внести важный вклад в современное болгарское и белорусское литературоведение.

Рецензируя переводное издание, нельзя не сказать о трудоемкой работе переводчика книги Румяны Евтимовой, которой нужно было перечитать массу поэтических сборников, критических книг, чтобы привести в оригинале все тексты произведений болгарских поэтов и литературоведов. Переводчику удалось донести до своих читателей наиболее характерные и привлекательные особенности книги — слияние чувств большой любви и объективности оценок. Написанная для белорусского читателя, эта книга не менее интересна и для болгарского.

Р. Т. Станкевич

И. Павлов, В. Тодоров. История на чешката литература: Част първа. София: Наука и изкуство, 1986. 376 с.

Рецензируемая книга рассматривает историю возникновения и развития чешской литературы от средневековья до конца первой мировой войны. Литературный процесс и его поступательный характер, литературные направления и стили, идейно-тематическое и художественное своеобразие произведений, творческая индивидуальность поэтов и писателей рассматриваются сквозь призму типологического схождения с болгарской литературной действительностью, с позиций взаимопонимания и взаимообогащения двух родственных культур.

Идейным обоснованием именно такого подхода к изучаемым явлениям для авторов стало высказывание Георгия Димитрова: «Редчайший случай в истории: между болгарами, чехами и словаками никогда не возникало никаких споров и конфликтов, которые бы препятствовали взаимопониманию и дружбе между нашими народами. Напротив, известны многочисленные факты той помощи, которую получала наша страна от чехов и словаков в прошлом, особенно в культурном отношении. Болгары помнят и высоко ценят это».

Истоки болгаро-чешских культурных связей авторский коллектив находит уже в так называемой «Моравской миссии» славянских просветителей Кирилла и Мефодия. С возникнове-